

Severní Evropa

1. Vymezení a společné znaky

- **Státy (skandinávské a nordické):**
 - **Norsko, Švédsko, Dánsko** (království, Skandinávie v užším smyslu).
 - **Finsko, Island** (republiky).
- **Autonomní území:**
 - **Faerské ostrovy, Grónsko** (součást Dánského království).
 - **Ålandy** (součást Finska).
- **Širší vymezení:**
 - Někdy se k nim kulturně a historicky řadí i pobaltské státy (Estonsko, Lotyšsko, Litva).
- **Společné charakteristické rysy:**
 - **Vysoká životní úroveň:** Patří k nejbohatším a nejvyspělejšími státům světa (vysoké HDP a HDI).
 - **Sociální stát ("skandinávský model"):** Silná role státu, vysoké daně, rozvinutý systém sociálního zabezpečení.
 - **Politická stabilita:** Rozvinuté demokracie, nízká míra korupce.
 - **Nízká hustota zalidnění:** S výjimkou Dánska.
 - **Drsné přírodní podmínky:** Chladné klima, velká část území hornatá nebo zalesněná.
 - **Vysoká míra urbanizace:** Obyvatelstvo soustředěno na jihu a na pobřeží.
 - **Historické a kulturní propojení:** Společná historie (vikingové, Kalmarská unie).

2. Přírodní podmínky

- **Geologie a reliéf:**
 - **Baltický štít:** Stará a stabilní část zemské kůry, tvoří podklad Finska a většiny Švédska. Bohatý na rudy.
 - **Skandinávské pohoří:** Staré kaledonské vrásnění, omlazeno ledovcovou činností. Tvoří hranici Norska a Švédska.
 - **Důsledky ledovcové činnosti (pleistocénní zalednění):**
 - **Fjordy:** Hluboké, úzké mořské zálivy ledovcového původu (charakteristické pro pobřeží Norska).
 - **Jezerní plošiny:** Tisíce jezer, zejména ve Finsku ("země tisíců jezer") a Švédsku.
 - **Morény, bludné balvany, oblíky.**
 - **Island – "země ohně a ledu":**
 - Leží na Středoatlantském hřbetu (rozhraní litosférických desek).
 - Vysoká vulkanická a seismická aktivita (sopky – Hekla, Katla; gejzíry – Strokkur).
 - Rozsáhlé ledovce (Vatnajökull – největší v Evropě).
 - **Dánsko:**

- Nížinaté, tvořeno Jutským poloostrovem a stovkami ostrovů.
- Povrch formován ledovcem.
- **Podnebí:**
 - Výrazně ovlivněno **Severoatlantským teplým mořským proudem**.
 - **Západní pobřeží (Norsko):** Mírné oceánské, s mírnými zimami a velkým množstvím srážek.
 - **Vnitrozemí a východ (Švédsko, Finsko):** Kontinentálnější, s teplými léty a velmi studenými, mrazivými zimami.
 - **Sever (za polárním kruhem):** Subarktické a arktické, polární den a noc.
 - **Island:** Subpolární oceánské (chladné, větrné, vlhké).
- **Vodstvo:**
 - Hustá říční síť.
 - **Řeky:** Krátké, vodnaté, s velkým spádem – obrovský **hydroenergetický potenciál** (zejména v Norsku a Švédsku).
 - **Jezera:** Velké množství jezer ledovcového původu (Vänern, Vättern ve Švédsku; Saimaa ve Finsku).
- **Biosféra:**
 - **Tundra:** Na severu a ve vyšších horských polohách.
 - **Tajga (severské jehličnaté lesy):** Dominantní vegetační pásmo, pokrývá většinu Švédska a Finska.
 - **Smíšené a listnaté lesy:** Pouze na jihu Švédska a v Dánsku.
 - **Fauna:** Sob, los, medvěd, vlk, rosomák, velká populace mořských ptáků (papuchalk na Islandu).

3. Obyvatelstvo

- **Rozmístění a hustota:**
 - Celkem cca 27 milionů obyvatel.
 - Velmi nízká hustota zalidnění (Island 3 obyv./km², Norsko 14, Finsko 16, Švédsko 25). Dánsko je hustěji osídlené (137 obyv./km²).
 - Obyvatelstvo je koncentrováno v jižních částech zemí a na pobřeží.
- **Jazyková a etnická struktura:**
 - **Severogermánské (skandinávské) jazyky:** Norština, švédština, dánština, islandština.
 - **Ugrofinské jazyky:** Finština, sámština.
 - **Původní obyvatelstvo: Sámové (Laponci)** žijící na severu Norska, Švédska, Finska.
 - V posledních desetiletích významný podíl imigrantů.
- **Náboženství:**
 - Tradičně dominantní **protestantismus (luteránství)**.
 - Společnost je však vysoce sekularizovaná (nízká religiozita).
- **Demografické charakteristiky:**
 - Vysoká střední délka života.

- Nízká porodnost, ale díky štedré rodinné politice často vyšší než v jižní a střední Evropě.
- Velmi vysoký stupeň urbanizace.

4. Hospodářství

- **Obecná charakteristika:**

- Vysoce rozvinuté, technologicky vyspělé, postindustriální ekonomiky.
- Silně exportně orientované.
- Důraz na inovace, vzdělání, udržitelnost a vysokou přidanou hodnotu.

- **Primární sektor (těžba, zemědělství, lesnictví, rybolov):**

- **Těžba nerostných surovin:**
 - **Ropa a zemní plyn: Norsko** (Severní moře) – jeden z největších světových exportérů.
 - **Železná ruda: Švédsko** (Kiruna, Gällivare) – největší producent v EU.
 - Dále rudy mědi, zinku, olova.
- **Lesnictví a dřevozpracující průmysl:** Klíčový sektor pro **Finsko a Švédsko** (výroba papíru, celulózy, nábytku - IKEA).
- **Rybolov a zpracování ryb:** Mimořádně důležitý pro **Norsko a Island**.
- **Zemědělství:**
 - Omezeno přírodními podmínkami.
 - Vysoce intenzivní, zaměřené na živočišnou výrobu (chov skotu, prasat v Dánsku), na jihu pěstování obilovin a píce.

- **Sekundární sektor (průmysl a energetika):**

- **Energetika:**
 - **Hydroelektrárny:** Dominantní zdroj energie v **Norsku** (téměř 100 %) a **Švédsku**.
 - **Geotermální energie:** Klíčová pro **Island** (vytápění, skleníky).
 - **Jaderná energie:** Významná ve **Švédsku a Finsku**.
 - **Větrná energie:** **Dánsko** je lídrem ve výrobě i využívání.
- **Průmyslová odvětví:**
 - **Strojírenství:** Výroba automobilů (Volvo, Scania ve Švédsku), lodí, strojů.
 - **Elektrotechnika a IT:** Švédsko (Ericsson), Finsko (Nokia).
 - **Chemický průmysl:** Norsko (zpracování ropy), Dánsko (farmacie).
 - **Potravinářský průmysl:** Dánsko (mléčné výrobky – Arla, pivo – Carlsberg, vepřové maso).
 - **Hutnictví hliníku:** Na Islandu (díky levné energii).

- **Terciární sektor (služby):**

- Zaměstnává největší podíl obyvatel.
- Finance, obchod, doprava.
- **Námořní doprava:** Dánsko (Maersk – největší kontejnerový dopravce světa).
- **Cestovní ruch:** Rostoucí význam – přírodní krásy (norské fjordy, islandské sopky a gejzíry, polární záře), historická města (Kodaň, Stockholm).

5. Regionální specifika

- **Norsko:** Není členem EU, obrovské bohatství z ropy a plynu (Státní penzijní fond).
- **Švédsko:** Největší a nejlidnatější stát regionu, tradičně neutrální (mění se), člen EU.
- **Finsko:** Člen EU a NATO, silné historické vazby i napětí s Ruskem.
- **Dánsko:** Člen EU a NATO, "most" mezi Skandinávií a střední Evropou.
- **Island:** Není členem EU, ekonomika silně závislá na rybolovu, turismu a hliníku.